

Kamu Bürokrasisinin Denetiminde “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları”

Oğuzhan ERDOĞAN¹

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Çiğdem PANK²

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Özet

Günlük hayatımızda sıklıkla kullandığımız kavramlardan biri olan “insan hakları” kavramı tarihsel evrimi göz önüne alındığında toplumlar tarafından hep ikincil plana itilmiştir. Öyle ki, birçok toplumda insan hakları ihlalleri had safhaya ulaşmış ve bu toplumlar insani kalkınma endekslerinde hep en son sırada kendilerine yer bulmuştur. Hâlbuki gelişmiş modern ülkelerde, insan haklarının gelişimi ve varlığı, toplumsal düzen ve ekonomik kalkınma için itici güç oluşturmuştur.

Bu bağlamda, son yıllardaki gelişmeler ışığında, insan hakları ihlallerinde meydana gelen artışla birlikte toplumda insan hakları bilinci oluşturmak ve (devlet karşısında bireyi koruyup-kollayacak), insan haklarını korumaya yönelik çeşitli mekanizmalar oluşturulmaya başlanmıştır. İşte “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları” da toplumda insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek, araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, insan hakları ile ilgili eğitim ve farkındalık faaliyetlerinde bulunarak toplumda insan haklarının gelişimine yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur.

Bu çalışmada öncelikle insan haklarının kavramsal çerçevesi incelenecek, Türkiye’deki insan haklarını korumaya yönelik kurulan kurum ve kuruluşların neler olduğu anlatılmaya çalışılacak ve son olarak da il ve ilçe insan hakları kurullarının kuruluş, görev ve çalışma esasları üzerinde değerlendirmeler yapılarak; “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Nasıl Olmalıdır?” sorusuna cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler:

İnsan Hakları, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, İnsan Haklarının Korunması,
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu.

A Evaluation On “Provinces Of Provinces And Province Human Rights”

Abstract

The concept of “human rights”, one of the concepts we often use in our daily lives, has always been pushed to the secondary plan by societies in view of its historical evolution. So that in many societies human rights violations have come to an extreme and these societies have always found their place in human development indices. However, in developed modern countries, the development and the existence of human rights have created a driving force for social order and economic development. In this context, along with the increase in human rights violations in the light of the developments in recent years, various mechanisms have been started to create human rights awareness in society and to protect human rights (protecting the individual against the state). The “Provincial and Sub-provincial Human Rights Institutions” were established in order to investigate, investigate, investigate and evaluate the results of researches related to human rights violations in the society and to educate and awareness activities related to human rights and to help the development of human rights in the society.

In this study, firstly the conceptual framework of human rights will be examined and it will be tried to explain what are the institutions and organizations established for the protection of human rights in Turkey and finally the evaluation of the establishment, duties and working principles of provincial and district human rights boards; The answer will be asked in the question “How should the Provincial and District Human Rights Boards be?”

Keywords:

Human Rights, Provincial and District Human Rights Boards, Protection of Human Rights, Turkish Human Rights and Equality Authority.

¹Öğr. Gör., Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, oerdogan@mehmetakif.edu.tr

²Araş. Gör., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, cigdempank@mu.edu.tr.

Giriş

Türkiye’de son yıllarda büyüyen kamu bürokrasi ve bu bürokrasi tarafından yapılan insan hakları ile bağdaşmayan eylem ve işlemlerin sayısında meydana gelen artış ve kamu yönetiminin bireylerin haklarının korunması yönünde yeterince özen göstermemesi insan haklarına dayalı hukuk devleti ilkesine büyük zarar vermektedir.

Bunun yanında meclis ve yetkili makamlar tarafından kamu kurum ve kuruluşlarının denetimindeki yetersizlikler, yargılama süreçlerinin uzun ve pahalı bir süreç olması ve ülkemiz genelinde insan hakları konusunda yeterli bilgilendirme, eğitim ve araştırmaların yapılmamış olması yeni bir uygulamanın ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Uygulamada, bireylerin insan hakları ve diğer konulardaki sorunlarını çözmek için TBMM Dilekçe Komisyonu, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER), İdare Mahkemesi ve Kamu Denetçiliği Kurumu gibi birçok kurum ve kuruluşun oluşturulmasına rağmen, bu kamu kurumlarının getirdiği yetersizlikler toplumu hak arama alanında diğer denetim ve uygulama mekanizmalarına yönlendirmektedir. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları da bu minvalde, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’nun büroları kurulunca kadar buldukları il ve ilçelerde bu kurumun bürosu olarak vatandaşın kamu kurum ve kuruluşlarınca maruz kaldıkları insan hakları sorunlarını çözme yönünde çalışmalarını sürdürmektedir.

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının işlerlik kazanması için her şeyden önce toplumda insan hakları kavramının muhtevasının bilinmesi ve insan hakları kültürünün ülkede yerleşmiş olması gerekmektedir. Bu çalışmada öncelikle, insan haklarının kavramsal çerçevesi tanımlanmış, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının kuruluş, görev ve çalışma esasları 25298 sayılı yönetmelik kapsamında inceleme konusu yapılmıştır.

Bu kurulların değerlendirmesi yapılmadan önce görev ve sorumluluklarının neler olduğunun bilinmesi gerektiği düşünülmüştür. Ardından, İl ve İlçe İnsan hakları Kurullarının mevcut durumu ve nasıl olma-

sı gerektiği konusu üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Bu noktada özellikle, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun etkisinden söz edilmiştir. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına daha fazla yetki ve sorumluluk verilmesi gerekliliğine ve bu kurulların önemine vurgu yapılmıştır.

1. İnsan Hakları

İnsan hakları kavramının tarihsel evrimine baktığımızda antik çağlara kadar gitmekle birlikte modern anlamda insan haklarının uluslararası hukukun temel aktörlerinden biri haline gelmesi, I.ve II. Dünya savaşları sırasında savaşan devletlerin insanlığa yaşattığı acılara bir tepki olarak II. Dünya Savaşından sonra özellikle Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin yayımlanması ile olmuştur (Arslanel ve ark., 2011:137). Buradan hareketle İnsan haklarının kavramsal çerçevesi, bireylerin insanlık onuruna yakışır bir hayat sürmesini amaçlayan siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel temellere dayalı, herkesin doğuştan sahip olduğu dinsel, tarihsel, ahlaki ve evrensel ilkelerin bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2016:4).

Bu realite; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin 1.maddesinde “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar ve 2. maddesinde “Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir (İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si, 1. ve 2.m.). Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.” denilerek kendini açıkça tanımlamıştır (İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si, 2.m.).Ancak insan haklarını kavramsal bir çerçeveye oturtmak ve insan haklarına anayasa ve kanunlarda yer vermek bu hakkı tek başına korumak için yeterli değildir.

İnsan haklarının tanınması, anayasalar ve yasalarla güvence altına alınması kadar, bu hakların korunması da birey için çok büyük önem taşımaktadır. İnsan haklarının korunması da tarihsel evrimi göz önüne alındığında esas itibariyle devlete (kamu-kurum ve kuruluşlarına) karşı olmuştur (Dervişoğlu, 2010:95). Bu bağlamda ülkemizde de bireylerin karşılaştığı insan hakları ihlallerini ortadan kaldırmak için pek çok kurul, kurum ve mekanizmanın oluşturulduğu görülmektedir. İl ve İlçe İnsan hakları kurulları da bu mekanizmalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.Türkiye’de İnsan Haklarını Koruma Amaçlı Kurulan Kurum ve Kuruluşlara Bakış

Türkiye’de insan haklarının yargı dışı idari mekanizmalarla korunması 1990’ların başında Türkiye Büyük Millet Meclisi Bünyesinde İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun kurulmasıyla başlamıştır (Aydın, 2010:79).Yine aynı amaçla 1991 yılından 2002 yılına kadar bir Devlet Bakanı insan haklarının takip ve koordinasyonu ile görevlendirilmiştir (Arsanel ve ark., 2011:138).

1993 yılında insan hakları alanındaki kurumsal boşluğu doldurmak için , “İnsan Hakları Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile İnsan Hakları Yüksek Kurulu ile İnsan Hakları Teşkilatı Müsteşarlığından oluşan bir insan hakları teşkilatının kurulması öngörülmüş ancak yetki kanununun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi üzerine kurum hayat bulmadan ortadan kalkmıştır (BİHB, 2005:5).

1997 yılına gelindiğinde ise insan hakları ile ilgili konularda görevli Devlet Bakanının başkanlığında Başbakanlık, Adalet, İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlarının katılımıyla İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu kurulmuştur (Başbakanlık Genelgesi, 1997). 2000’li yılların başında ise kamu yönetiminde İnsan hakları ile ilgili kurumsal değişikliklere gidildiği görülmektedir. Bu bağlamda da 2000 yılında, insan haklarının korunmasını ve insan hakları ile ilgili ihlallerin önlenmesini sağlamak amacıyla 81 İl ve 850 İlçede, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları oluşturulmuştur (İHK Yön., 2000). 2003 yılında, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları mevzuatında deği-

şiklikler yapılmış ve kurul yeniden yapılandırılarak sivil toplum ağırlıklı bir oluşuma dönüştürülmüştür (İHK Yön., 2003).

Kamu bürokrasisi içerisinde insan hakları alanında kurumsallaşma konusundaki en kapsamlı düzenleme ise, 4643 sayılı Kanunla gerçekleştirilmiş; bu Kanunla Başbakanlık merkez teşkilatı içerisinde ana hizmet birimi olarak ‘İnsan Hakları Başkanlığı’ (İHB) kurulmuştur (Aydın, 2010: 80). İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu ‘İnsan Hakları Üst Kurulu’ adı altında yeniden yapılandırılmış ve kanuni bir statüye kavuşturulmuştur. Söz konusu Kanunla, ayrıca, ‘İnsan Hakları Danışma Kurulu’nun oluşumu düzenlenmiş, ihlal iddialarını incelemek üzere de ‘İnsan Hakları İhlali İddialarını İnceleme Heyetleri’ oluşturulmasına olanak tanınmıştır (Aydın, 2010:80-81).

2003 yılında, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmaları için Bilgi Edinme Kanunu çıkarılmış ve bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine, verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek üzere Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu kurulmuştur (Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 2003).İnsan hakları ile ilgili bir diğer düzenleme çerçevesinde 2009 yılında, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla TBMM bünyesinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur (Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu, 2009).

Bunun yanı sıra, 13.05.2010 günlü ve 27580 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ve 07.05.2010 tarihinde de kabul edilen 5982 Kanun numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 8. maddesi ile 2709 Kanun numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının 74. Maddesi “...Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” şeklinde değiştirilmiştir (Demirkol, 2012:75). Böylece vatandaşların idarenin eylem ve işlemlerinden kaynaklanan şikâyetlerini incelemek ve zarar gören kişinin hakkını korumak amacıyla kurulan

Kamu Denetçiliği Kurumu anayasal bir kurum haline getirilmiş; 29.06.2012 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan 6328 sayılı ve 14.06.2012 kabul tarihli Kamu Denetçiliği Kanunu ile birlikte Kamu Denetçiliği Kurumu kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur (Erdoğan, 2010:80).

Son olarak, 2012 yılında 6332 sayılı Kanun'la kurulmuş olan Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun yerini almak üzere, 20 Nisan 2016 tarihli ve 29690 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile “İnsan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek” üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu oluşturulmuştur (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, 2016).

3. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev Ve Çalışma Esasları

23 Kasım 2003 tarih ve 25298 sayılı yönetmelik ile İnsan Hakları Kurullarının Görev, Kuruluş ve Çalışma Esasları yani bu kurulların işleyiş sistematığı düzenlemiştir

25298 sayılı yönetmeliğinin “amaç” başlıklı birinci maddesinde yönetmeliğin amacı; “toplumda ve kamu görevlilerinde insan hakları bilincini geliştirmek, insan haklarını korumak, ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak, insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari nedenleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmak” olarak düzenlenmiştir (İHK Yön., m.1).

İl İnsan Hakları Kurulu, vali veya valinin görevlendireceği bir vali yardımcısının başkanlığında; Büyükşehir statüsü bulunan illerde büyükşehir belediye başkanı veya başkan yardımcısı, diğer illerde il belediye başkanı veya başkan yardımcısı, İl Genel Meclisinin kendi üyeleri arasından seçeceği

bir temsilci, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin il başkanları veya görevlendirecekleri bir temsilci, Üniversite rektörleri veya bu konuda görevlendirecekleri bir öğretim üyesi ya da elemanı, Valilik tarafından belirlenecek kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan bir avukat veya hukuk fakültesi mezunu bir kamu görevlisi Baro temsilcisi, Tabip odasından bir temsilci, Ticaret veya sanayi odasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci, Valilik tarafından belirlenecek diğer meslek odaları veya sendikalarından bir temsilci, Mahalli televizyon, gazete, radyo gibi kuruluşlardan başvurular arasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci, muhtarlar derneği başkanı, yoksa mahalle muhtarlarından başvurular arasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci, Okul-aile birliklerinden başvurular arasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci, Sivil Toplum Kuruluşlarından başvurular arasından valilik tarafından belirlenecek en az üç temsilciden oluşmaktadır (İHK Yön., m.5).

İlçe İnsan Hakları Kurulu ise, kaymakamın başkanlığında; İlçe belediye başkanı veya başkan yardımcısı, İl Genel Meclisinin ilçeden seçilen üyeleri arasından seçeceği bir temsilci, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin ilçe başkanları veya görevlendirecekleri bir temsilci, Fakülte veya yüksekokulun bu konuda görevlendirecekleri bir öğretim üyesi veya elemanı, Kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan bir avukat veya hukuk fakültesi mezunu bir kamu görevlisi, ilçede görev yapan avukatlardan başvurular arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci, ilçede görev yapan doktorlardan başvurular arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci, Kaymakamlık tarafından belirlenecek meslek odalarından veya sendikalardan bir temsilci, Mahalli televizyon, gazete, radyo gibi kuruluşlardan başvurular arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci, muhtarlar derneği başkanı, yoksa mahalle muhtarlarından başvurular arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci, okul-aile birliklerinden başvurular arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci, Sivil Toplum Kuruluşlarından başvurular arasından

kaymakamlık tarafından belirlenecek en az iki temsilciden oluşmaktadır. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Başkanı gerekli gördüğü durumlarda ilgili kamu veya özel kuruluş temsilcilerini veya kişileri de toplantıya çağırabilmektedir (İHK Yön.,m. 5 ve m. 6).

Kurullar ayda bir defa üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar vermektedir. Ancak gerekli görülen durumlarda, başkanın çağrısı üzerine ayda birden fazla da toplanabilmekte ve alınan kararlara itirazı olan üyelerin karşı oy gerekçeleri, karar altında özet olarak kaydedilmektedir(İHK Yön.,m. 14).

Kurul Başkanı ve üyeleri; kendileri, alt ve üst soylarından biri ve eşleri ile ilgili olan konuların görüşüldüğü toplantılara katılamamaktadır(İHK Yön.,m. 14).

Mazeretsiz olarak üç defa üst üste kurul toplantılarına katılmayan üyelerin üyelikleri düşmüş sayılmaktadır. Kurulun sekreteryaya hizmetleri ise illerde ve ilçelerde yazı işleri müdürlükleri tarafından yürütülmektedir(İHK Yön.,m. 14).

En az üç üyeden oluşmak üzere, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları bünyesinde; Halkla ilişkiler ve iletişim faaliyetleri, İnsan hakları eğitimi ve insan hakları bilincini geliştirme, İnsan hakları ihlallerini araştırma, inceleme ve değerlendirme, konularında birer komisyon oluşturulmaktadır.

25298 sayılı yönetmeliğinin üçüncü bölümündeki "İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Görevleri" başlığı altında kurulların görevleri belirtilmiş ve 'genel görevler' başlığı altında, kurulun görevleri, insan hakları ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak, İnsan haklarının korunması ve insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari sebepleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin valilik veya kaymakamlık makamına önerilerde bulunmak, her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli çalışmaları yapmak, idarenin uygulamalarında vatandaşlara hoşgörü ve nezaketle yaklaşılmasını sağlamak amacıyla gerekli çalışmaları yapmak şeklinde düzenlenmiştir(İHK Yön., m. 9 ve m. 10).

Bu kurulların genel görevlerin yanında, İl ve İlçe Masaları kurmak, İnsan haklarına ilişkin ihbar, dilek, talep ve şikâyeti olan kişiler için bütün kamu kurum ve kuruluşları ile şehrin önemli noktalarına "İnsan Hakları Başvuru Kutuları" koymak, Kurulların çalışmalarıyla ilgili olarak halkı bilgilendirmek, Kurulların görev ve çalışmalarında sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğini geliştirmek, vatandaşların bilinçlendirilmesini sağlamak amacıyla etkinlikler düzenlemek, İnsan hakları ile ilgili kitap, broşür ve mevzuat metinlerini temin ederek kurul üyelerine, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına ve vatandaşlara dağıtmak, İnsan hakları konusunda, levha, afiş, broşür ve panolar hazırlanarak veya temin edilerek halkın görebileceği yerlere asmak, İnsan hakları bilincinin yaygınlaştırılması amacıyla, köy ve mahalle muhtarlıklarıyla diyalogu geliştirmek, İnsan hakları konusunda panel, konferans, seminer, konser, tiyatro, slayt ve film gösterisi gibi etkinlikler düzenlemek gibi görevleri de mevcuttur(İHK Yön.,m. 9 ve m. 10).

Bir hakkının ihlal edildiğini düşünen ya da kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili şikâyette bulunmak isteyen vatandaşlar başvurularını, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına bir dilekçeyle, telefonla, elektronik posta veya şehrin değişik yerlerine konulan İnsan Hakları Başvuru Kutuları aracılığıyla veya sözlü olarak yapabilirler(İHK Yön.,m. 17).

İl ve İlçe Kurullarına gelen her başvuru kurulda görüşülmekte ve Kurulda alınan kararlar ve yapılan işlemler yazılı olarak başvuru sahibine en geç otuz gün içerisinde bildirilmektedir. Kurul, gerekli gördüğü hallerde re'sen veya başvuru sahibinin isteği üzerine, başvuru sahibini veya temsilcisini de dinleyebilmektedir. Bakanlık ve Başkanlık tarafından iletilen konular ise ilgili kurulda öncelikle görüşülerek sonuçlandırılmakta ve sonucundan Bakanlığa veya İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna bilgi verilmektedir(İHK Yön.,m. 18).

Hakkının ihlal edildiğini düşünen ya da şikâyette bulunan başvuru sahibine, hakları konusunda başvurabileceği yasal yollar hakkında da bilgi verilmektedir. Kurul kararları, ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından geciktirilmeksizin öncelikle

ele alınıp sonuçlandırılmak zorundadır. İl ve İlçe Kurulları; insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevlidir (İHK Yön.,m. 18).

Kurullar tarafından faaliyetleri ile ilgili aylık rapor hazırlanmakta ve hazırlanan raporlar dönemi izleyen ayın ilk 10 günü içerisinde valilik kanalıyla Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na gönderilmektedir (İHK Yön.,m. 19).

4. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Nasıl Olmalıdır?

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının son yıllarda çeşitli atılım ve çalışmaların içerisine girdiği görülmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları ile vatandaşlar arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı ve yürütülebilir bir yapıya kavuşturulması, ülke genelinde insan hakları farkındalığının oluşturulması için İl ve İlçe insan hakları kurullarına önemli görevler düşmektedir. Ülkedeki mevcut kamu kurum ve kuruluşlarının bir yansıması olan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları çağın getirdiği uygun bir alt yapı ile donatılmalıdır. İnsan haklarını araştırma, inceleme ve koruma kurulu olan bu kurullar kamu yönetiminin, halka önem veren kurullarından biridir. Genel bir değerlendirme yapıldığında Türkiye’de İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Nasıl Olmalıdır? Sorusunu şu şekilde açıklayabiliriz:

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının alt yapısı sağlıklı bir şekilde oluşturulmalı ve bu kurullara anayasal bir nitelik kazandırılmalıdır. Diğer denetim, araştırma ve inceleme mekanizmaları karşısında nerede yer aldığı net bir şekilde ortaya konmalıdır. Bir kurumun ya da kurulun hayatta kalabilmesi için kamuoyu desteğine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda kurulun işlevleri ve uygulamaları kamuoyuna anlatılmalı ve halk desteği sağlanmalıdır.

Kurulların üyeleri insan hakları konularında bilgili, gerek eğitimle gerekse de taşıdığı diğer özelliklerle gerçekten orada olmayı hak eden kişilerden oluşturulmalıdır. Kurul başkanları kurul üyeleri

tarafından seçilmeli, kurul üyelerinin hiçbiri kurul başkanları tarafından belirlenmemelidir. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun gölgesinde işlevsiz hale getirilmemeli, aksine insan haklarının korunup geliştirilmesi bakımından daha fazla yetkilendirilerek güçlendirilmelidirler.

Altıparmak, yönetimde örgütlenecek insan hakları kurullarının gerçek başarısının ölçütünün, insan hakları kurullarının hangi fonksiyonlar etrafında şekillenmesi gerektiğini belirlemek olduğunu ifade etmektedir (Altıparmak, 2007:63). İnsan hakları kurullarının hareket alanının belirlenmesi, bu kurulların daha etkin bir şekilde işlemesine neden olacaktır.

Sonuç

Kamu Yönetiminde meydana gelen değişimler sonucu, Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımı ve Yönetişim ilkeleri çerçevesinde vatandaşların idareden beklentileri de değişikliğe uğramıştır. Bununla birlikte vatandaşların artan beklentilerini karşılamak için devlette sürekli olarak faaliyet alanını genişletmiştir. Bu genişleme ülkedeki kamu kurum ve kuruluşlarının sayısını artırmıştır. Bu bağlamda artan kamu bürokrasisini vatandaşların lehine denetleyecek, vatandaşların hak ve hukukunu kamu otoritesine karşı koruyacak kimi mekanizmalar türetilmiştir.

İdare karşısında güçsüz olan vatandaşların sorunlarına çözüm bulacak bu mekanizmalardan biri olan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları 2000’li yıllardan itibaren hayatımıza girmiştir. Vatandaşların kamunun yapmış olduğu eylem ve işlemlerin haksızlığı karşısında yaşadığı sorunları önleyici veya telafi edici tedbirleri alma konusunda İl ve İlçe İnsan Hakları kurulları büyük bir boşluğu doldurmaya çalışmıştır.

Ülkedeki insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek, araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet Savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevli olan bu kurullar, aynı zamanda insan hakları alanında bilgilendirme, bilinçlendirme, eğitim faaliyetleri gerçekleştirmek, kadın, çocuk,

hasta ve özürli hakları ile araştırmalar yapılmasını ve çözümler üretilmesini teşvik etmek, insan hakları uygulamalarını yerinde görmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara ziyaretler gerçekleştirmek her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli çalışmaları yapmakla görevlidirler(İHK Yön, m. 13).

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılıkla mücadele bağlamında, Nisan 2016'da yürürlüğe giren Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, insan haklarının korunması noktasında önemli bir yasal düzenlemeyi oluşturmuştur.

Bu kanunla birlikte, 1982 Anayasası'nın 10. maddesinde düzenleme konusu yapılan eşitlik ilkesine aykırılık oluşturan durumlar daha da genişletilerek vatandaşlara önemli haklar sağlanmıştır. Ayrıca, Türkiye İnsan Hakları Kurumu yerine, idari ve mali özerkliğe sahip, özel bütçeli, kamu tüzel kişiliğine haiz Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kurulmuştur. Bu kurum, Başbakanlıkla ilişkilendirilmiştir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının çalışmalarına destek verebilmekte ve raporlarını inceleyebilmektedir. Kanunla bu kurum, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının yerine getirdiği görevleri de kapsamına almakta ve bunun yanında artı görevler yüklenmektedir.

Bu nedenle, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının insan haklarının korunmasına yönelik yürüttüğü tüm faaliyetlerde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun etkisinde olacağını söyleyebiliriz. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, fiilen varlığını devam ettirmektedir. Fakat Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun kurulmasıyla uygulamada İl ve İlçe İnsan Hakları kurullarının işlevselliğinin azalacağı kanaatindeyiz.

Türkiye'de mevcut duruma baktığımızda İl ve İlçe İnsan hakları kurulu uygulamasının, kamu yönetiminin işleyişindeki aksaklıkları çözme noktasında gerekli olduğu görülmektedir. Ancak her şeyden önce bu kurulların başarılı olabilmesi için ülke altyapısına uygun biçimde gerekli altyapı çalışmalarının yapılması, statüsünün net bir şekilde ortaya konulması, uygulamada etkinliğinin artırılması, kararlar-

rının bağlayıcı olması, halk tarafından tanınması ve benimsenmesinin sağlanması, kurulun üyelerinin kurulun muhtevasına uygun donanımlı kişilerden seçilmesi, kurulun anayasal bir nitelik kazanması ve siyasallaşmaması gerekmektedir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun kurulması ve bu kurumun özellikle yükseköğretim kurumlarında kurulacak İnsan Hakları bölümlerine destek verecek mahiyeti de büründürülmüş olması önemli bir yenilik olmuştur.

Bu kurumun, insan haklarının korunması bakımından etkin işleyeceğine şüphe yoktur. Fakat bu kurumun yanında, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının etkinliği daha da artırılmalıdır ve sorunlara daha geniş bir perspektiften bakmanın yolu açılmalıdır.

Bütün bunlar yapıldığı takdirde bu kurulların Türkiye için yararlı birer nitelikte faaliyet göstermemesi için önünde pek bir engel kalmayacaktır.

KAYNAKÇA

Altıparmak, K. (2007).Türkiye'de İnsan Haklarında Kurumsallaş(Ama)Ma, Türkiye Barolar Birliği (Yay. Haz.), Bürokrasi Ve İnsan Hakları, TBB Yayınları, 54-111.

Arslanel, N., Efe, H., Hamdemir, B. (2011). Türkiye'de Devlet Eliyle Oluşturulmuş İnsan Hakları Kurumsal Yapısı Üzerine Kurumsal Bir İnceleme". Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2), 136-163.

Aydın, F. (2010). İnsan Haklarının Korunması Ve Geliştirilmesiyle Görevli Ulusal Kurumlar, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası (BİHB) (2005).

Başbakanlık Genelgesi, 09.04.1997-17.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 24/10/2003-25269.

BM İnsan Hakları Evrensel Beyanname, 06/04/1949-9119.

Erdoğan, O. (2010). Ombudsmanlık Kurumu Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Karadeniz Teknik

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon

Demirkol, S. (2012). Kamu Denetçisi (Ombudsman) Kurumunun Etkinliğinin Sağlanması Ve Yargıyla İlişkisi Hakkında Kıyaslamalı Bir Çalışma Taslağı, İdare Hukuku Ve İlimleri Dergisi, 15(2), 73-99.

Dervişoğlu, S. (2010). İnsan Haklarının Korunması Açısından İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları. Türk İdare Dergisi, 466. 95-120.

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 23.11.2003-25298

İnsan Hakları Kurulları Çalışma Usul Ve Esasları İle Faaliyetlerine İlişkin Yönerge, 02/11/2000-24218.

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu, 24/3/2009 - 27179.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, 20/4/2016-29690.

Şahin, B. (2016), İnsan Hakları Koruma Mekanizmaları: Türkiye İnsan Hakları Rejiminin Anatomisi, Elf, Ankara.